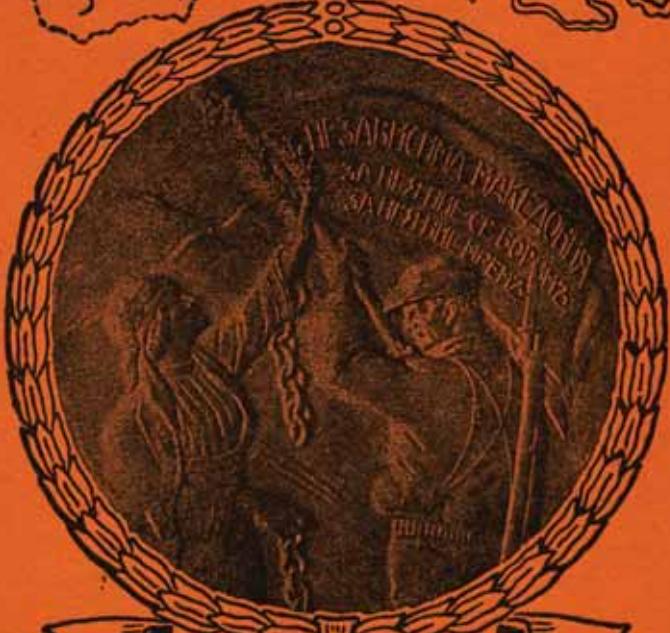

Година 2.

София, Февруари 1929 г.

Книга 3 (13).

Илюстрация ИЛИНДЕНЪ

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

- 1. Изповѣдта на Иванъ Наумовъ-Алябака**
- 2. Бой около с. Пиринъ (Споменъ)**
- 3. Страници отъ миналото**
- 4. Градъ Гумендже**
- 5. Единъ окръженъ конгресъ на В. М. Р. О. въ
1906 година**

ОТН. ТЕКА
„СВ. СЪРДИЧ“ М. Т. Д. Я.
София

ИЛЮСТРАЦИЯ ИРИНДЕНЬ

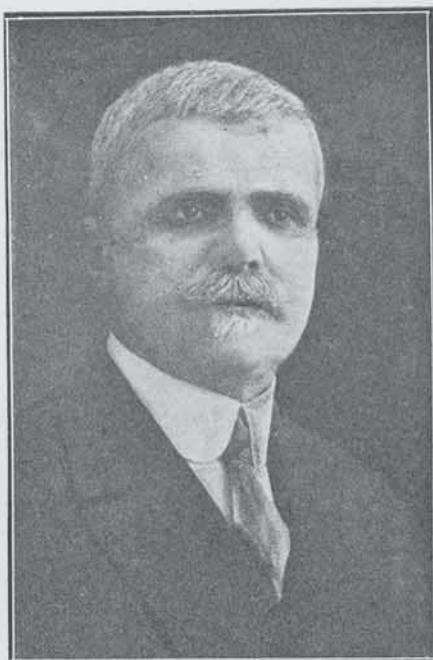
Редакторъ: ПЕТЪРЪ МЪРМЕВЪ

Редакция и Администрация: София, улица Алабинска, 30. — Телефонъ 19-32.

Седмиятъ редовенъ годишенъ конгресъ на Македонскитѣ благотворителни братства въ България, който се състоя въ София на 20, 21, 22 и 23 януарий 1929 година.

Миланъ Дамяновъ
подпредседател

Владимиръ Кусевъ
председател
Бюрото на конгреса

Панчо Тошевъ
подпредседател

Делегатите на конгреса.

Четата на Скопския войвода Василь Стояновъ-Аджадарски

Изповѣдта на Иванъ Наумовъ-Алябака

Въ началото на 1904 година организационенъ войвода въ Велешко бѣше Стефанъ Димитровъ, студентъ по математика, родомъ отъ с. Зелениче, Леринско. Презъ пролѣтъта пристигна въ Велешко и войводата Иванъ Наумовъ-Алябака съ двадесет-членна чета. Слѣдъ дѣлги борби за надмощие между двамата войводи, най-после Алябака бѣ заставенъ отъ оклийския конгресъ въ с. Крива-Круша да напусне района. Въ началото на 1905 год., обаче, Алябака отново пристига съ 20-членна чета и се настанива въ Азотъ, заявявайки на Димитрова, че приема да му бѫде подведомственъ районенъ войвода въ Азотъ, обаче, оклийскиятъ войвода по никакъ начинъ не искаше присѫтствието на Алябака въ Велешко. Тия недоразумения между двамата войводи допринесоха неизбройми лоши последици за по-нататъшната борба срещу появилата се нелегална сила на срѣбъската пропаганда. Съгласно нареддането на Велешкото градско ржководно тѣло, Стефанъ Димитровъ започна усиlena кампания за изгонването на Алябака отъ района си. Последниятъ пъкъ, смѣтайки, че, макаръ и изпратенъ отъ Борисъ Сарафовъ, е революционеръ и че никой не може да му отнеме правото да се бори за свободата на своята родина, се противопоставя на организационния оклийски войвода. Борбата между двамата войводи, вместо да се локализира само между тѣхъ, тѣкмо напротивъ, поради водената агитация, населението се раздѣля на два лагера —

централисти и сарафисти. Изострилѣтъ се партизански борби не дадоха възможность, нито на Димитрова, нито на Алябака да развиятъ по-интензивна дейност срещу пропагандата. При така стеклите се междуособни борби, най-смѣлитъ организационни работници се подлагаха на тероръ, било отъ едната, било отъ другата страна: Димитровъ ги третираше за сарафисти, Алябака за централисти и много некрасиви работи станаха въ тоя край. Тая борба ще остане черна страница, която бѫдящиятъ историкъ ще впише за смѣтка на Велешкия организационенъ районъ. Отъ друга страна, тия междуособици дадоха пълна възможност на ренегата Григоръ Соколовъ да се настани въ Порѣчието и почне да нанася системни удари върху организационните чети и отдѣлни дейци на Организацията.

Пропущането на Григоръ Соколовъ въ Порѣчието, отъ една страна, и отъ друга — крайно неприязненитъ отношения между Алябака и Димитровъ, докараха Организацията до задѣнена улица и настѫпили трагизъмъ въ организационния животъ. За да изпълни решението на Организацията, войводата Димитровъ напада въ село Папрадища четата на Алябака, който, въ момента, намира за по-благоразумно да се оттегли въ Порѣчието, отколкото да се сражава съ Димитрова. Въ Порѣчието той се намира съ тамошнитъ войводи Арсо и Ионъ, Локвичани, кѫдето прекарва почти цѣлъ месецъ.

По това време ренегатът Григоръ Соколовъ сполучва да направи засада на организационната чета въ „Оръшки Ливади“ и убива войводата Стефанъ Димитровъ на 6 май 1905 година.

На 20 май с. г. пристига новият околийски войвода Панчо Константиновъ, родомъ от града Велесъ, който впоследствие влиза въ разбирателство съ Алябака и тъхните чети почват да се движат заедно и влизат въ неразривни връзки. Така тъ туриха край на едногодишните тежки и непоносими братоубийствени борби.

На 25 август 1905 год. въ с. Оръше пристигна войводата Георги Сугаревъ съ четата си, посрещнатъ съ ентузиазъмъ отъ двете велешки чети, следъ което сборните чети заминават за село Папрадища.

Въ всички квартири се водеха най-оживени разговори между новопристигналите четници и бунци. Последните обясняваха на първите за изживяните кървави борби съ сърбската пропаганда, които съ възторг слушаха подвизите на другарите си. Зората се сипна, а разговорите и пъсните още продължаваха, въ които най-живо участие взе и мъстното население.

Въ нѣколко отъ квартирите безспирно се пѣше пѣсента на Оръшани: „Хайде мори, че удари войводата Стефана“.

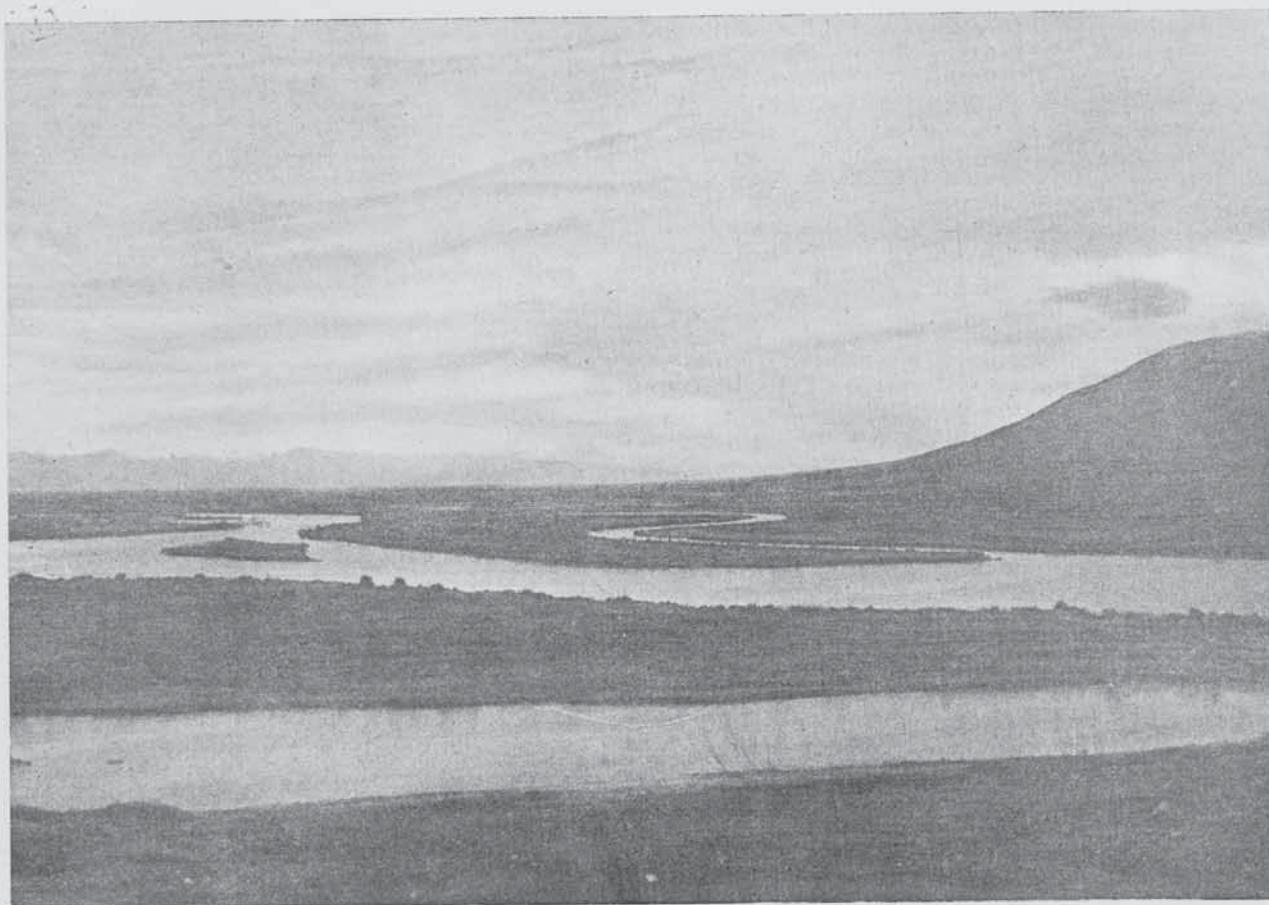
Въ кѫщата на мъстния свещеникъ, отецъ Иванъ Аврамовъ Чупаровъ, се събраха войводите на съветъ. Следъ като се говори обширно по общото положение на района, Сугаревъ изведнажъ настъпи най-болното място — сепаратичните тенденции. Той, като единъ отъ най-близките идеини сподвижници на Даме Груевъ, постави ребромъ въпроса предъ Алябака: „Защо ти, бай Иване, човѣкътъ, който презъ време на въстанието бѣше единъ отъ най-храбрите и предани защитници на Крушовската Република, който съ Ботьовата „Тозъ“, който падне въ бой за свобода, той не умира...“ прогони турците отъ казармите, ти, който бѣше единъ отъ най-вѣрните и будни стражи на Организацията, съешь сепаратизъмъ въ редовете на последната? Не внасяш ли съ това смуть въ наболялата народна душа? Нима ти, като идеенъ и честенъ борецъ, неможа да останеш вѣренъ на Организацията? Не знаеш ли, че отъ тоя сепаратизъмъ страда и Организация и народъ? Тая братоубийствена борба стана причина да се залостятъ агентите на пропагандата въ Порѣчието и ето виждашъ, че ние днесъ сме дошли тукъ да отстояваме интересите на Организацията противъ домогванията на пропагандата и да даваме кървава данъ... Сега, когато те видѣхъ съ Константинова и той ми съобщи радостната вѣсть, че нѣма между васъ никаква борба за надмошите и първенство, ей Богу, да ти кажа, това ме много израдва. При все това, предварително не искамъ да изкажа радостта си, опасявайки се да не съмъ много прибързаль. Повтарямъ, това разцепление въ силите на Организацията донесе маса жертви и страдания. Дано поне сега се тури точка на миналото и зацари братство между васъ. Това ще възрадва цѣлия борчески народъ“.

Иванъ Алябака, който презъ всичкото време само се червѣше и не пресече нито съ една дума мисълта на Сугарева, съвършено разчуствува, заяви следното: „Следъ въстанието, азъ искахъ, като на велешанинъ, да ми се даде Велешкия районъ, обаче, поради интриги, това не стана. Азъ бѣхъ игнориранъ, а се изпрати покойниятъ Димитровъ,

Гьоре Ивановъ-Ленишанецъ, Прилепски войвода

който не бѣше запознатъ съ нашия край и пропагандата можа да свие доста гнѣзда. Азъ се амбицирахъ и имахъ силното желание да дойда тукъ. Следъ доста лутания, най-после Борисъ Сарафовъ ме изпрати. Въ есента на миналата 1904 година се срещнахъ съ Димитрова, когато Григоръ се обяви за сърбоманинъ, и му предложихъ услугите си да му бѫда подведомственъ войвода въ Азотъ. Той не се съгласи. Конгресътъ ми наложи и азъ напуснахъ родния си край съ болка на душа. Много райони ми се даваха, обаче, мисълта ми бѣше винаги тукъ... въ Бабуна планина. Тази година пристигнахъ съ единствената мисъл да се справя съ Григоръ Соколовъ, но още при преминаването ми Вардаръ, въ родното ми село Ораовецъ, бѣхъ ударенъ отъ четата на Димитрова. Макаръ и силно обстрелянъ, безъ да пукна пушка, заловихъ голѣма част отъ четата му и, за да не потече братска кръвъ, се отстранихъ и освободихъ задоволените четници. Почнахъ да се движамъ въ Порѣчието и Крушовско, обаче, това даде възможност на Григора, въ мое от欠缺ие, да издебне околийската чета и уби Димитрова. Върно е, че пѫтътъ, който сме хванали, ще ни докара до положението да бѫдемъ избити като псета отъ пропагандата. Шомъ се научихъ за убийството на Стефанъ Димитровъ, нищо не ме сдържаше, пакъ дойдохъ тукъ... ей така... боли ме за родния край. Азъ съмъ работилъ за Организацията и ще умра за нея, но, за да стана

Рѣката Струма подъ Бѣласица планина.

велешки войвода и да ми се даде възможност да се справя съ Григора, не сарафистъ ще стана, но и всѣкаквистъ, сам и само кракътъ ми да стѫпи ей тукъ, на Бабуна, въ Азотъ. Ако това ми е грѣхътъ — ще го понеса безропотно. Противъ мене е стреляно отъ четата на Димитрова, но, ей Богу, азъ не вдигнахъ рѣка да стрелямъ. Тия борби, за голѣма радостъ, се изживѣха, но душата ми е наболяла, та мисля, че ще се разболѧ. Пиши на Дамета, че Алябака оржdie никому не става. Гоце е билъ единственъ мой кумиръ и ще си остане такътъ. Давамъ ти братската рѣка — заяви Аля-

бака темпераментно — съ твърдата вѣра, че не ще съмъ азъ човѣкътъ, който ще вдигне тая рѣка противъ своя братъ. Нека ти си мой сѫдия".

Тая братска беседа успокои Сугарева и той напълно се довѣри на Алябака, особено следъ размѣна на мисли съ Константинова, който теже заяви на Сугарева, че, като другаръ и боецъ, Алябака е незамѣнимъ и че е способенъ на саможертва.

Тая изповѣдь на Алябака циментира връзките на организационните деятели и стана причина Сугаревата чета за по-дълго време да остане въ Бабуна планина.

Стефанъ Аврамовъ.

Бой около с. Пиринъ

Закуска. — Сънь. — Турцитѣ нападатъ. — Бой. — Жертвите.

(Споменъ)

31-и августъ 1903 година. Нашиятъ отрядъ нѣколко вече дни почива скритъ въ гънките около „Пиринската ливада“, западно отъ с. Пиринъ. Рано, преди изгрѣвъ слънце, група войводи и четници сме настѣдвали около малъкъ огнецъ, закусваме попара, пушимъ и приказваме. Група пиринчани бѣха ни донесли нѣколко товара грозде и бѣха увеличили нашата компания. При настъ сѫ още: свещеникътъ, учителътъ и първенцитѣ отъ с. Враня. Никола Гевгелийски, четникъ отъ четата на Яне Сандански, ни разказва сънувания отъ него призори страшенъ сънь:

— Глутница отъ много вѣлци — разказва той — ни нападна ненадейно. Войводи и четници,

всички се изпокриха и се спасиха въ нѣкакви колиби, само азъ неуспѣхъ да се укрия и бѣхъ грабнатъ отъ вѣлцитѣ. Цѣлъ треперящъ и въ потъ облянъ, азъ се събудихъ, безъ да мога пакъ да заспя, мислейки за моя страшенъ сънь.

Войводите и четниците сѫ суевѣри и голѣми майстори въ тѣлкуването на сънищата. Нѣкои предричаха на Никола много близка и голѣма опасностъ; други пѣкъ казаха обратното.

И тѣкмо въ това време, когато се водѣха оживѣни спорове около тоя черенъ сънь, две овчарчета долетѣха при настъ и ни известиха, какво многоброенъ турски аскеръ тичешкомъ се е спускалъ отъ върха на планината право къмъ настъ.

Въ той моментъ всички погледи бѣха устремени въ Никола Гевгелийски. Той бѣ сега блѣдъ — като мъртвецъ.

Следъ 3—4 минути всички бѣхме готови за походъ и бой. Излѣзохме на полянката, дето всѣки зае своето място въ четата си. Оттукъ, отъ полянката, ясно виждахме, какъ турцитъ лудо тичатъ на долу по двата сърта на долината, чувахме тѣхния бѣсенъ ревъ и непрекъснатата тѣхна стрелба.

Нешастни турци! Съ викъ и луда стрелба искаха да задушатъ своя страхъ и да си дадатъ куражъ.

Следъ кратко съвещание, войводитѣ дадоха заповѣдъ, съ усиленъ ходъ да заемемъ дѣсните височини на една друга долина, северо-западно отъ ливадата. И, подъ градъ отъ неприятелски куршуми, съ грозни пусвни и страшни закани, ние се отправихме за опредѣленото място и заехме позиции на едно протежение отъ нѣколко километра съ фронтъ къмъ северо-западъ.

Яне Сандански съ четата си зае горния крайъ лѣвъ флангъ, при него бѣ командированъ поручикъ Димитъръ Зографовъ, въ центъра бѣха четитѣ на поручикъ Петъръ Дървинговъ, Дончо-войвода и Стоянъ Мълчанковъ, въ дѣсния флангъ — южния край — бѣхме ние — Юранъ Стояновата чета, а въ дѣсно до насъ, въ крайната позиция бѣ, Михаилъ Чаковъ съ 5 момчета свои четници. При него бѣха и всички селяни отъ селата Враня и Пиринъ. Тамъ бѣ останалъ и Никола Гевгелийски отъ четата на Сандански.

Така наредени и залегнали въ набързо стъкмени позиции, съ развѣти знамена, чакахме съ нетърпение вѣковния неприятелъ.

АЗъ съмъ въ втората по редъ позиция съ една група отъ 8 юнаци подъ команда на подпоручикъ Борисъ Стрезовъ, въ лѣво надъ настъ, на една височинка, е войводата и началникъ на цѣлия отрядъ, Юранъ Стояновъ, съ взвода на Иванъ Господаревъ, по-нататъкъ е Трайко Ризовъ съ своя взводъ, още по-нататъкъ е Коце Марковъ съ своите юнаци, а до него е юначниятъ поручикъ Асенъ Партиеневъ съ двадесетина храбреци отъ своя взводъ. Следъ него вече следваха групи отъ другитѣ чети.

Както и очаквахме, турцитѣ ни нападнаха отъ къмъ дѣсния — нашия — флангъ. Ние ги посрещ-

Наумъ Буфчето, войвода на Буфколския революционенъ районъ отъ Битолско.

нахме съ бойни пѣсни, съ „ура“ и чести залпове. Боятъ започна; бой лютъ, ожесточенъ, страшенъ. Михаилъ Чаковъ на първата позиция, изоставенъ отъ селянитѣ — вранчани и пиринчани, останалъ само съ 5 четници, не можа да издържи напъна на турцитѣ и дава заповѣдъ да се напусне позицията.

Но въ момента, когато четниците напуштатъ позицията, неприятелски куршумъ улучва Никола Гевгелийски въ главата. Раненъ смъртоносно, Никола можа да извика: „Да живѣе Македония! Да живѣе свободата!“, пада на земята и душата му отлетява въ небесата.

Ето, неговиятъ сънъ се сбѫдна.

Единъ отъ другаритѣ му взима пушката, патронитѣ, ранницата и подъ закрилата на нашия вихренъ огньъ, останалитѣ четници съ Михаилъ Чаковъ отстъпиха безъ да дадатъ друга жертва.

Следъ оправдането на първата позиция, турцитѣ, окурожени, бѣсно налитатъ на насъ. Нашата позиция сега бѣ най-застрашена, най-силно атакувана. Борисъ Стрезовъ тича отъ юнакъ на юнакъ, дава нараждания, окурожава, подбира

Кжътъ отъ Пиринъ планина презъ зимния сезонъ

Четата на войводата Капитанъ Михаил Ганчевъ

менъ и ме поставя правъ въ единъ жгълъ край канарата, казвайки: „тукъ ще пазишъ и ще държишъ до последна капка кръвъ!“

Юрданъ Стояновъ, отгоре надъ настъ, вика, реве да се държимъ здраво, храбро, да не отстъпваме и грязно псува и се заканва на аскера.

Турцитѣ ни атакуватъ по цѣлата линия. Залповетѣ следватъ непрекъжнато. Бомбитѣ се пръскатъ, страхотно гърмятъ и разтърсватъ земята. Бойниятъ огнь е обхваналъ цѣлото наше битие. Настъпвайки, турцитѣ викатъ, реватъ и гърмятъ; ние

Щомъ слънцето зайде, стрелбата лека-полека утихна — боятъ престана. Турцитѣ запалиха гората и заминаха едни за гр. Мелникъ, други — за с. Пиринъ.

Ние пъкъ, събрани всички, въ позициите на Юрданъ Стояновъ, следъ направената провѣрка, констатирахме следното: единъ убитъ — Никола Гевгелийски и двама леко ранени. Шапката и пелерината на Юрданъ Стояновъ на нѣколко място бѣха продупчени. Сѫщо и знамената на всички чети бѣха станали на решето отъ турскитѣ куршуми.

На 10 този месецъ февруари се навършиха седемъ години отъ смъртта на Христо Матовъ, а на 13 същи месецъ се навършиха 5 години отъ убийството на професоръ Никола Милевъ. И двамата бѣха именити идеалози на македонското освободително дѣло. На пomenатите дати, борческа Македония оплака съ горчиви съзли тѣхната преждевременна кончина. Живи оставатъ идентъ, които тѣ завещаха, а вѣчна и безсмъртна остава паметта имъ.

стреляме, хвърляме бомби, пѣсни пѣемъ и викаме до полууда „ура! ура!“ И всичко това се слива въ единъ ужасенъ, невъобразимъ, страхотенъ адски ревъ.

Моментитѣ бѣха решителни, сѫдбоносни. Шепа храбри борци противостоятъ на сто пъти по-многоброенъ неприятелъ. Българското юначество, българската устойчивостъ сега се показаха въ всичкото си величие и могъщество.

Турцитѣ втори пътъ бѣха отблъснати съ гордѣми загуби.

Часътъ е 3 следъ обѣдъ. Турцитѣ предприематъ нова, решителна атака. И пакъ шеметенъ пукотъ отъ пушки и бомби; пакъ страшни викове „алахъ“, „вай ярабимъ“; и пакъ юнашки пѣсни, „ура!“ и на край... българскиятъ лъвъ победи.

Отъ четата на Мълчанковъ липсваха 6 души, които не взеха участие въ боя, а бѣха часови въ гората около „Пиринската ливада“. Отпосле научихме, че тия 6 души четници били хванати въ гората и избити отъ турцитѣ.

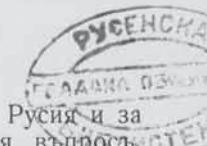
Споредъ казването на селяни и власи-овчари въ той бой турцитѣ сѫ имали повече отъ 80 души убити и двойно повече ранени.

Следъ провѣрката, при чудна лунна нощъ, ние се спуснахме надолу по планината. Тихо, безъ шумъ, минахме гори и долини, газихме рѣки до поясъ, бѣрзайки къмъ югъ, къмъ Бѣловския балканъ, тамъ да се прикриемъ и упазимъ за близкия денъ на въстанието отсамъ Вардаръ.

Г. Ив. Бѣлевъ.

Страница отъ миналото

(Извлечение отъ дневника на Коста Кондовъ)

Раненъ леко въ дъсния кракъ, предрешенъ като селянинъ отъ Неврокопско, снабденъ съ необходимия нофузъ, принадлежащъ на отдавна изселение въ България Иванъ Великовъ Стойковъ отъ с. Гайтаниново (Генералъ, а сега покойникъ), къмъ края на първата половина отъ м. августъ 1895 г., пристигнахъ по желѣзницата въ Солунъ. Придружаваше ме бъбривиятъ и дяволитъ селянинъ Бунгала отъ с. Голешово. И двамата минавахме за купувачи на старо желѣзо (фурда) и производителите (ковачи) на петала и клинци.

Отседнахме въ българския хотел „Бошнякъ-ханъ“, който се държеше отъ братята прилепчани Василь и Михаилъ Мончеви, роднини на майка ми. Поради скромния ни селски видъ, отначало отказаха ни гостоприемство, посочвайки ни други селски и прости ханища, а после ни оставиха и то благодарение на Бунгала, който, безъ да го кара нѣкой, се зае да помага, да вади вода отъ кладенеца, да мете и полива двора. Дадоха ни една гола стая подъ стълбите, до самата кухня, ала ние предпочетехме да спимъ на двора. Постлахме една голѣма рогозка, поляхме наоколо вода, за да ни бѫде прохладно и си легнахме.

На двора, близо до нась, на хубава мека постелка лежеше голѣмиятъ търговецъ отъ гр. Прилепъ, Христо Фукара. Той заведе съ мене обикновенъ разговоръ: отъ кѫде съмъ, съ какво се занимавамъ, какъ е жетвата и добитъкътъ по нашите мѣста, има ли золуми (беззакония отъ властъта) и проче. Кое-какъ удовлетворихъ любопитството на поменатия. Ала, за голѣма моя изненада, той ми прищепна: — „Каковъ майсторъ на плочи и на клинци си, кога рацетъ и градитъ ти се бѣли! Мене ке ме лажишъ бре, синче! Загърни се хубаво и со секого много да не сбрувашъ“.

Понеже стариятъ и симпатиченъ Христо Фукара бѣ голѣмъ приятел и далеченъ роднин на баща ми, азъ му се открихъ. Той се разплака, прѣгърна ме и заповѣда на слугата да му отключи неговата стая, кѫдето се прибрахме двамата. Бунгала остана да спи на двора, а на сутринята рано-рано безследно изчезна, безъ да се сбогува съ мене.

Дѣло Христо Фукара най-обстойно ме разпита за родителите, за други роднини, живущи въ

София, за народните работи, за Русия и за нейното становище къмъ македонския въпросъ. Отъ него научихъ ужасната вѣсть, че преди две

Пандилъ Шишковъ (първиятъ въ дѣсно), родомъ отъ Леринското с. Вѣрбени (Екши-су), единъ отъ главните организатори и ръководители на революционното дѣло въ Леринско, съ трима отъ своите другари: Петъръ Костовъ (първиятъ въ лѣво), родомъ отъ с. Вѣрбени, Георги Павловъ — Чаушо (въ средата), родомъ отъ с. Златари (Ресенско) и Мицо Стефовъ Търпковъ (третиятъ по редъ), родомъ отъ с. Вѣрбени.

седмици въ София се поминаль отъ разрывъ на сърдцето Трайко Китанчевъ, председатель на Македонския комитетъ.

Налегна ме преголѣма тѣга и заридахъ като дете за великата и незамѣнна загуба, която понасяше народътъ ни и македонското Освободително дѣло въ лицето на покойния Трайко Китанчевъ. Той бѣ самоотверженъ, безкористенъ и голѣмъ родолюбецъ. По природа бѣ благъ, любвеоби-

Четата на войводата Атанасъ Мурджевъ на почивка⁴ и . . . „оборка“.

ленъ, прекалено скроменъ, безпороченъ, добродѣтеленъ, незамѣнимъ общественикъ и трибунъ.

Унесенъ въ своитѣ мрачни мисли, стори ми се, че предъ мене се изправи окървавеніятѣ образъ на Македония . . . Виждахъ жертвеника на свободата, димящъ изобилна човѣшкa кръвь, стенания, вопли и сълзи. . . . Виждахъ погинали борци по бранни поля и въ тѣмни зандани . . . Виждахъ сияйната Македонска зорница. . . Но ето че нѣка-къвъ алченъ и чудовищенъ кошмаръ се надига противъ светото македонско дѣло и съ всички средства се мжчи да го срази, да го повали и да го опозори! . . .

Така мрачно, така злокобно, така чудовищно ми се рисуваха народнитѣ работи преди 34 години, когато узнахъ за трагичната кончина на Трайко Китанчевъ, който самъ бѣ една идея, едно свѣтло знаме и едно обединяще звено! И неволно тогава си зададохъ въпроса: кой настъ, македонците, следъ Китанчева, ще ни събере, ще ни стопли и ще ни обедини въ името на великата цель? . . . Нѣма ли сега, следъ неговата смърть, всичко създадено да рухне и надъ идейното, свѣтлото и безсмъртното да зацари egoизмътъ, щеславието и мракобѣситето? . . .

На другия денъ въ хотела дойде рано бившиятъ ми съученикъ и роднина Пантелей Дамяновъ Петровъ, съ когото отидохме у тѣхъ. Тамъ хвърлихъ селскитѣ дрехи и се облекохъ въ съвѣршено новъ лѣтень костюмъ, на единого отъ полголемитѣ му братя. Излѣзохме отъ кжши и той ме настани на най-безопасно място, въ французкия колежъ на „Лазариститѣ“. Пантелей бѣ възпита-

никъ на сѫдия колежъ и се намираше въ близки приятелски връзки съ директора и съ братята.

Въ колежа ме приеха съ отворени обятия, както подобава на истински християни. Тукъ се запознахъ и се сближихъ съ единъ съплеменникъ, по народностъ полякъ (отъ руска Полша), отецъ Флавианъ, който говорѣше отлично по руски. Когато братята узнаха, че азъ съмъ руски възпитаникъ, тѣ удвоиха грижитѣ и вниманието около мене. Заставиха ме да имъ изпѣя нѣкои руски пѣсни и руския химнъ „Боже, Царя храни!“ Разбира се, азъ не забравихъ и нашата „Шуми Марица“.

Рускиятъ химнъ въодушеви французитѣ и, вмѣсто своето „Вивъ“, тѣ съ ентузиазъмъ крещѣха: Ура! Да здравствуетъ Государъ Императоръ!

По това време френско-руското сближение бѣ на дневенъ редъ. Френската флота посещаваше Кронщадъ, а руската — Тулонъ. Монаситѣ се указаха отчаяни патриоти и роялисти.

Следъ единъ или два дена моятъ роднина Пантелей доведе въ колежа при мене Дамянъ Груевъ, Пере Тошевъ, Гоце Дѣлчевъ и Атанасъ Мурджевъ. Подъ предлогъ на учителска сбирка, поменатитѣ бѣха свикали въ многолюдния Солунъ нѣщо като учредителенъ конгресъ на възраждающата се Вѫтрешна македонска революционна организация.

Единъ ближенъ денъ Гоце Дѣлчевъ ме изведе изъ колежа и заедно се настанихме въ хотелъ „Дамаско“, на Вардаръ-капия, съдържателъ на който бѣ кукушанинъ и близъкъ човѣкъ на Дѣлчева. Хотелътъ се посещаваше изключително отъ

арнаути, бошняци и турци. Това обстоятелство донеckjde осигуряваше нашата безопасност. Дълчевъ и аз често слизахме на двора и заедно сътурцитъ и бошняцитъ миехме си лицето и краката, като че ли самите бъхме правовърни мюсюлмани.

Въ хотел „Дамаско“ азъ и Гоце престояхме нѣколко дни. При насъ идваха българи, живущи въ града и такива, дошли отъ разни краища на Македония по търговия. Двамата приобщавахме гоститъ съ светия революционъ огнь и смѣло хвърляхме въ тѣхнитъ жаждущи души семето на пробуда, на съзнание, на родолюбие и на борба съ потисниците. Мнозина подведохме подъ клетва. Доколкото си спомнямъ, между тѣхъ бѣха Сава Михайловъ, Христо Никовъ, Христо Динковъ, Гоце Червенивановъ, Трайко Гьотовъ, Вано Мицовъ и други.

Единъ денъ Атанасъ Мурдженъ ни съобщи, че шпионинътъ влахъ, куциятъ Панайотъ, понадушилъ нѣщо, билъ по следитъ ни и се навърталь около нашия хотелъ. Същиятъ ни съобщи, че въ „Бошнякъ-ханъ“ полицията направила внезапенъ обикъ и търсила лице Иванъ Великовъ, отъ с. Гайтаниново (менъ).

Незабелязано напуснахме „Дамаско“ и до мръкване се возихме съ трамвая по всички посоки, като нѣколко пъти кръстосахме града на дълъжъ и на ширъ.

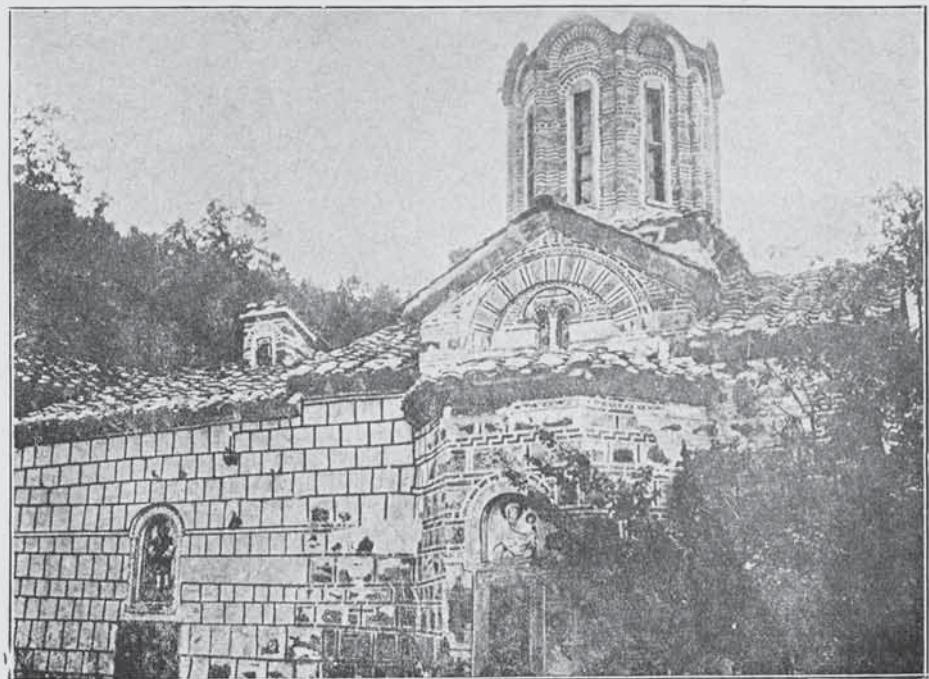
Вечеръта Дълчевъ и Мурдженъ ме заведоха и оставиха въ къщата на Иванъ Кожлевъ-Жабата, кукушанинъ, по занятие кожухарь, живущъ въ Кукушката махала. Въ той гостолюбивъ домъ се укривахъ нѣколко дни. На мръкване ме посетиха Дамянъ Груевъ, Пере Тошевъ, Гоце Дълчевъ, Атанасъ Мурдженъ, Василь Панчевъ и моите роднина Пантелей Дамяновъ Петровъ. Беседахме до късно и разговорътъ ни се въртѣше съ около македонската проблема. Съ ентузиазъмъ говорѣхме за засилващата се В. М. Р. О. и спорѣхме върху целите, задачите и средствата на сѫщата.

Единъ подиръ-обѣдъ Пантелей изново ме отведе въ французкия колежъ, находящъ се по съседство съ „Бошнякъ-ханъ“, дето и пренощувахъ. Французите много се зарадваха и ме приеха съ сѫщата любезнотъ. На другия денъ една група монаси заминаваха съ параходъ за Цариградъ и Смирна. Приятелите решиха и азъ да замина заедно съ французите до Цариградъ.

На 21 августъ после пладне излѣзохъ отъ колежа съ една група монаси и се упложихме за пристанището „Молото“. Нераздѣлно до мене вървѣше симпатичниятъ полякъ, отецъ Флавианъ, съ когото изъ пътя говорѣхме по руски. Братята калугери наеха две първокласни лодки и, невъзпрепятствани нито отъ паспортни, нито отъ полицейски власти, се понесохме по лазурнитъ води на залива къмъ единъ отъ параходите на компанията „Фрейсине“.

На парахода заварихме пристигналитъ преди

насъ Пере Тошевъ, Гоце Дълчевъ, Пантелей Д. Петровъ и Атанасъ Мурдженъ. Последниятъ ми връчи едно свое завѣрено тескере (паспортъ) на име Атанасъ Петровъ отъ гр. Прилепъ. Минавахъ за екзархийски стипендантъ по медицината въ Виена. А Пере Тошевъ ми предаде едно писмо до Василь Кънчевъ, тогава главенъ училищенъ инспекторъ при Екзархията и друго писмо до екзар-

Старовремскиятъ манастиръ Свети Архангел Михаилъ до с. Кучевище, Скопска Черногория

хийския подсекретаръ Димитрий Ляповъ-Гуринъ, костурецъ.

Параходътъ щѣше да тръгне на мръкване. Отецъ Флавианъ, възползвува отъ свободното време и сочейки мене, който бѣхъ принуденъ да се укривамъ отъ очите на турска власть и да дира подслонъ въ общежитието на братята „Лазаристи“, разказа ни на руски следния трагиченъ епизодъ изъ последното полско въстание:

— Презъ 1864 година, започна отецъ Флавианъ, въ руска Полша избухна стихийно въстание, което, следъ кръвопролитни и жестоки боеве, разстрелвания, бесилки и пламъци, биде потушено. Усмирителъ бѣ сувориятъ руски генералъ Муравьевъ, чието име само навъвршило страхъ и трепетъ у всѣки полякъ. Всички преклониха глава предъ неумолимия диктаторъ.

Единъ, обаче, продължаваше да се бори и да заявява на цѣлъ свѣтъ, че Полша не е умрѣла. Той единъ бѣ капитанъ Потебня, бившъ руски офицеръ отъ императорската гвардия. Той бѣ станалъ невидимъ и неуловимъ като духъ. Потебня се явяваше на всѣкъдъ и въ всѣко време, развѣвайки знамето на свободна Полша. Главата му бѣ оценена за 25,000 златни рубли. Търсѣха го подъ камъкъ и подъ дърво.

Неочаквано единъ денъ предъ портитъ на почитания въ цѣла Литва женски манастиръ въ гр. Вилно се явява страшниятъ диктаторъ Муравьевъ, начало на голѣмъ отрядъ отъ казаци. Калугерките се намираха въ черква. Предъ появлата на диктатора всички изтрѣпнаха отъ ужасъ. Много отъ

колъничилитѣ сестри-монахини паднаха въ несвѣтъ отъ уплаха и вълненіе.

Предъ страшния диктаторъ застава една стара монахиня, чието гордо и непреклонно лице бѣ запазило незаличими следи на удивителна красота, и съ достоинство го запитва:

— Нима и съ женитѣ вие искате да воювате?

— Не. Азъ не воювамъ съ женитѣ, а тѣ воюватъ съ мене! отговаря спокойно диктаторътъ.

Черковниятъ органъ презъ това време продължаваше да разлива и да разнася изъ храма тѣжнитѣ мелодии на ангелската пѣсен „Аве Мария“, сливайки се съ благоговѣйно произнасянитѣ думи на свещеника:— съ вѣрой и любовию приступите... и съ сурория металически гласъ на неумолимия диктаторъ.

— Капитанъ Потебня, Вие сте офицеръ и не Ви подобава да се укривате подъ женско одеяние. Бждете мъжественъ и се явете. Не подхврляйте гостолюбивитѣ сестри на неприятности.

Изъ срѣдата на молящитѣ сестри излиза една висока и стройна калугерка, съ прехврълень отпредъ дълъгъ вуалъ, който грижливо прикрива лицето и. Тая калугерка сама дръпна вуала си и, обрѣтайки се къмъ изплашенитѣ монахини, извика по полски: — Мили сестри! Вѣчна прослава и признателностъ

на васъ, които ме укривахте! Скжпа Жозефино, прощавай!...

Бледна като платно, една млада жена въ калугерски дрехи увисна на раменетѣ на своя съпругъ. Никой не дръзна, никой не посмѣ да раздѣли любящитѣ.

Капитанъ Потебня нѣжно отстрани ридящата съпруга и съ силенъ гласъ извика: Да живѣе Полша!... И следъ тия вдъхновени думи разнесе се грѣмът. Капитанъ Потебня самъ прониза сърдцето си и падна мъртвъ срѣдъ Божия храмъ...

Всички труженици, които жертвуватъ живота си за благото и свободата на своя народъ, ставатъ безсмѣртни! Точно това казва и вашиятъ поетъ-революционеръ: — Тозъ, който падне въ бой за свобода, той не умира!...

Съ тия Ботьови слова завърши своя трогателънъ и силенъ разказъ отецъ Флавианъ.

Следъ единъ часъ съ сълзи на очи азъ се простихъ съ приятелитѣ си и съ тоя Божи служителъ, подъ чието рasco се криеше единъ несломимъ полякъ и голѣмъ родолюбецъ, за когото следъ Бога сѫществуваше само Полша!

На втория денъ нашиятъ пароходъ пристигна въ Цариградъ и азъ слѣзохъ на пристанището „Серкеджи“.

Градъ Гумендже

Гумендже е разположенъ срѣдъ една доста обширна и красива котловина на южнитѣ склонове на Паякъ планина. Котловината, която се именува

срѣдъ зеленина и който до балканската война броеше крѣпло 5,000 души българско население. Населението на града заедно съ това на повечето отъ околнитѣ до него села, което се занимава главно съ бубарство, лозарство и скотовъдство, до края на 18-и вѣкъ се е ползвало съ привилегии отъ турското правительство и въ тѣхъ не е било позволено да се заселватъ турци; а монастирътъ Зографски и Ивърски, както и Синайскиятъ, подведомствени на Иерусалимския патриархъ, имаха въ града свои метоси, имотитѣ на които се управляваха отъ съответни монастирски пратеници.

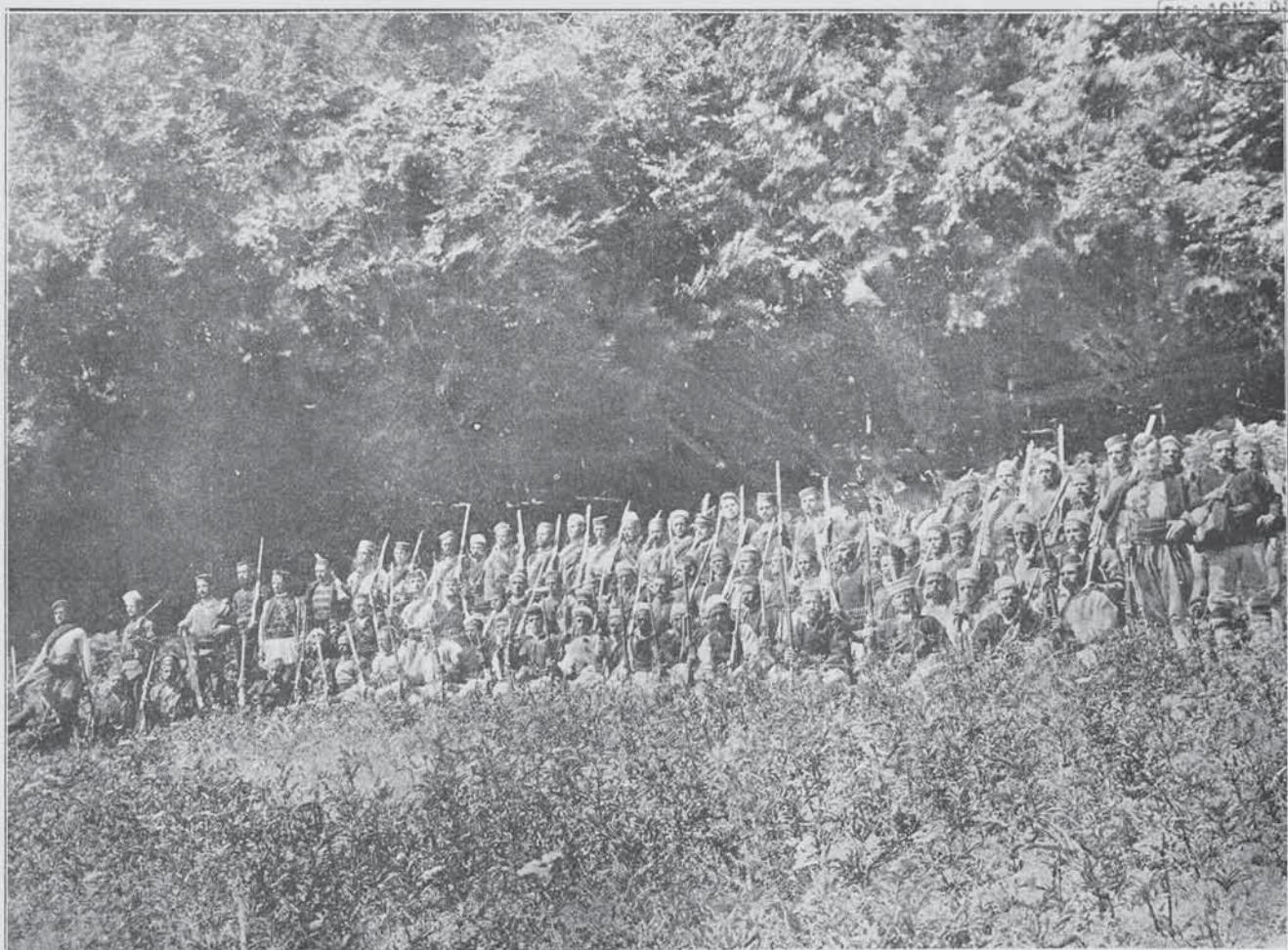
Споредъ едно предание, таъкъвъ метохъ ималъ надъ града въ мѣстността „Градището“ и Рилскиятъ монастиръ. Върху развалинитѣ на тая метохъ, запазени до най-ново време, следъ илиндентското въстание населението на тритѣ му съседни села издигна малко монастирче. Благодарение на тѣзи обстоятелства населението на гр. Гумендже се отличавало съ будния си духъ и е едно отъ първите македонски селища, които подеха борбата противъ грѣцката патриаршия за родно школо и църква. Презъ епохата на възраждането ни, градътъ бѣ духовенъ центъръ не само на македонската Бохемия, но и въ цѣлата воденска епархия и му съперничаше само гр. Воденъ. Тукъ основното училище още презъ осемдесетитѣ години на миналия вѣкъ се издигна въ класно, което се разви до пълна прогимназия, каквато въ оклийския

Градъ Гумендже

Бохемия, се обгрѣща отъ двата планински дѣла на Паяка — *Погледъ* и *Гандачъ* и тѣхнитѣ ридове, които се простиратъ въ западна и юго-западна посока. Тя е дѣлбоко прорѣзана отъ обилната вода на р. *Бохемица* и нейнитѣ притоци: *Църна* и *Крива рѣка*, както и отъ по-малкитѣ самостоятелни рѣчки: Гуменженската (малечката), Чикарчийца, Леска, Изворска и др. Въ нея сѫ разположени 20 чисто български селища, две куцовлашки, едно смѣсено турско-българско и едно чисто турско. Тѣхенъ центъръ е гр. Гумендже, който е разположенъ

на тѣзи обстоятелства населението на гр. Гумендже се отличавало съ будния си духъ и е едно отъ първите македонски селища, които подеха борбата противъ грѣцката патриаршия за родно школо и църква. Презъ епохата на възраждането ни, градътъ бѣ духовенъ центъръ не само на македонската Бохемия, но и въ цѣлата воденска епархия и му съперничаше само гр. Воденъ. Тукъ основното училище още презъ осемдесетитѣ години на миналия вѣкъ се издигна въ класно, което се разви до пълна прогимназия, каквато въ оклийския

Четата на Крушовския войвода подпоручик Тодор Христовъ.

центъръ Енидже-Вардаръ се откри много по-късно. Това училище даде множество питомци, десетина души отъ които можаха да получатъ и висше образование въ България и Европа.

Будниятъ духъ на бояхемцитъ бѣ известенъ на турското правителство, което при всѣко политическо положение на работитъ въ европейска Турция пращаше въ града войски отъ отдѣления, за да държи въ респектъ мѣстното население. А за по-голѣма сигурностъ то залавяше по-буднитъ и по-влиятелнитъ граждани и ги държеше известно време като затворници въ едно голѣмо централно здание, нѣкогашна държавна работилница и складъ на държавни шаеци. Воденскитъ грѣцки владици отъ своя страна употребяваха всички прости и непростени средства, за да не изгубятъ влиянието си въ града, а чрезъ него и въ цѣлата областъ, па поради това презъ възраждането ни чрезъ доносничества и клевети предъ турското правителство обвиняваха по-виднитъ граждани въ бунтарство. Но пострадалитъ съ стоицизъмъ понасяха наложенитъ имъ наказания въ бой, гроби и затворъ съ месеци и години въ града и Солунъ и до илинденското въстание гърчеещи се останаха само около 50 семейства, по-голѣмата част отъ които бѣха парично издържани отъ грѣцки институции въ Солунъ.

Начало на революционния кржжокъ въ града туръ Александъръ Чакъровъ презъ 1896 г., тогава главенъ учитель на класното училище, а презъ

въстанието мнозина граждани се присъединиха къмъ мѣстнитъ чети на Апостолъ Петковъ, Иванчо Карасулията и Кръстьо Асеновъ и взеха участие въ нападението на града и разбиването на намиращия се тукъ турски гарнизонъ. Отъ тогава грѣцката пропаганда, подпомагана отъ турската полиция и войска, отново вдигна глава и чрезъ явно покровителствувани отъ турцитъ андарти, почна да тероризира мѣстното население. Тукъ бѣ изпратенъ като инструкторъ и ржководителъ на андартитъ гъркътъ Яни, който следъ залавянето му отъ Апостоловата чета бѣ обесенъ на едно яворово дърво до Гумендже и за който народътъ пѣше пѣсната:

Грѣцки андарти гордо се фалиятъ,
че ще изтрѣбятъ българско племе.
Но щомъ тѣ паднатъ въ български рѣце,
тогазъ изпитватъ юнашко сърдце.
Тамъ до Гумендже, край Чикарчийца
на дърво яворъ гъркъ е обесенъ,
за да разбератъ гърци и турци,
че вънаща земя не щемъ ги, не щемъ.

Презъ м. септемврий 1905 г. турската полиция бѣше ме изпратила „сургюонъ мемлекети“ отъ Цариградъ въ родния ми градъ. Не ми позволяваше да заема учителско място, макаръ че бѣхъ получилъ назначение за Одринската мѫжка гимназия. Каймакамътъ отъ Енидже-Вардаръ отказа да ми даде пасапортъ за Одринъ, та въ свободното време обикаляхъ кафенетата, въ нѣкои отъ които

се мърката подозителни лица, винаги дружещи съ турските заптиета. Това бъха гръцки андарти, които, щомъ забелязваха нѣкакъ по-виденъ българинъ или неговъ малолѣтъ синъ да излѣзе вънъ изъ града, преследваха го и го нападаха да го убиятъ. Българитъ дадоха нѣколко жертви и уплахата срѣдъ населението бѣ голѣмо. Покровителствуванитѣ отъ правителството андарти почнаха да тероризиратъ населението и въ града подъ носа на полицията и войниците. Тѣ дебнѣха докторъ Иванъ Аневъ, стреляха всрѣдъ чаршията върху Мино Икономовъ и Хаджи Тано Зариновъ. Когато стана нападението върху последния, два дена преди малка Богородица, възбуждението срѣдъ населението бѣ голѣмо. То искаше да се саморазправи съ тѣхъ на улицата, както направило по-късно на два пъти и личувало виновниците срѣдъ чаршията. Но въ тоя случай, то се въздържала благодарение тактиката на старѣйтѣ, които чрезъ всенародна протестна манифестация искаха да изнесатъ фаворизирания тероръ на гръцките андарти предъ официалнитѣ власти въ Енидже и Солунъ, както и предъ чуждестраннитѣ представители въ последния градъ. За тази цель, когато камбанниятъ звънъ викаше населението на богомолствие въ деня на Мала Богородица (21 ноември), ржководите-

литъ му, следъ обичайното запалване на свещитѣ и цѣлуване на иконата, събраха се въ стаичката надъ църковната свѣщарница, кждето обмислѣха какво да се прави и решиха: Една група отъ 30 души да замине въ Солунъ и се оплаче предъ валията и чуждестраннитѣ представители, като изложи случката и действията на андартитѣ и мѣстната властъ, а друга група отъ нѣколко стотини души мѫже и жени да замине за Енидже-Вардаръ и направи сѫщото оплакване предъ каймакама. Протестната манифестация произведе нужния ефектъ и турското правителство се смута, като обеща да прогони чужденците андарти отъ града, за да бѫдатъ замѣстени по-късно отъ други, защото такава бѣше тогава политиката на Хилми паша: да раздѣля и омаломощава българитѣ въ Македония. Разбира се, че резултатитѣ бѣха обратни: чувството на самозащита накара населението още повече да се групира и обединява и отъ гърчешиятъ се въ града останаха само две десетки. Протестната манифестация подпомогна и мене: солунскиятъ полиць-мюдюри разреши да ми се издаде паспортъ, за да замина за Одринъ, кждето за пръв път се запознахъ съ покойния Петър Ваксовъ и си подадохме ржка за съвмѣстна работа въ Одринския вилаеть.

Хр. Шалдевъ.

Единъ окръженъ конгресъ на В. М. Р. О. въ 1906 год.

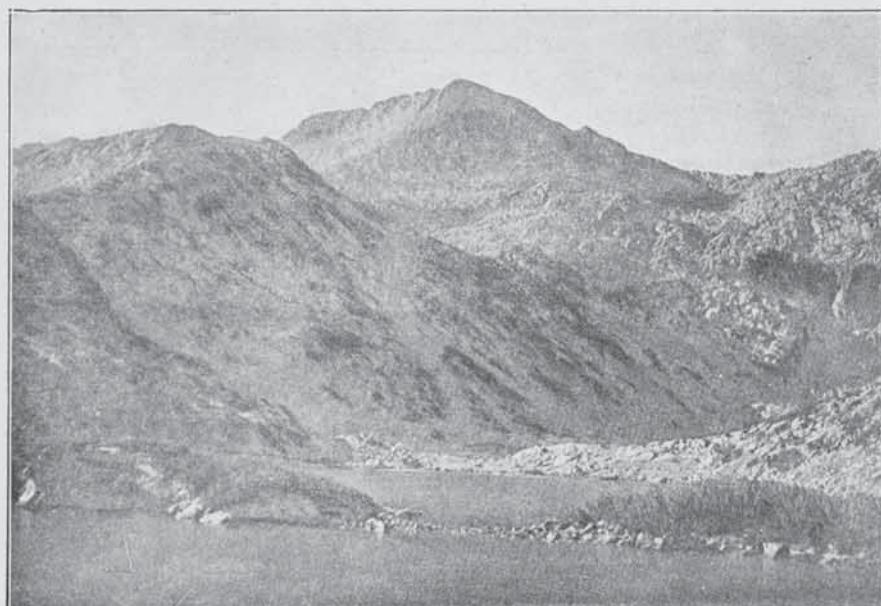
Годинитѣ между Илинденското въстание (1903 г.) и Хуриета (1908 г.) бѣха едни отъ най-тежките за Организацията. Поради въстанието, българското население бѣ дискредитирано предъ държавните

бѣха отпаднали духомъ; явленията на предателството зачестиха; тѣй нареченитѣ „афери“ се умножиха.

Презъ тия години загинаха най-голѣмъ брой видни революционери, като Даме Груевъ, Борисъ Сарافовъ, Иванъ Гарвановъ, Мише Развигоровъ, Сандо Китановъ, Сава Михайловъ, Иванчо Караджилията, Атанасъ Бабата, Никола Караджуловъ, Коста Нунковъ, Борисъ Сугаревъ, Христо Узуновъ, Никола Каревъ, Полковникъ Анастасъ Янковъ, Лука Ивановъ, Пандо Кляшевъ, Петър Ваксовъ, Лазаръ Маджаровъ и други.

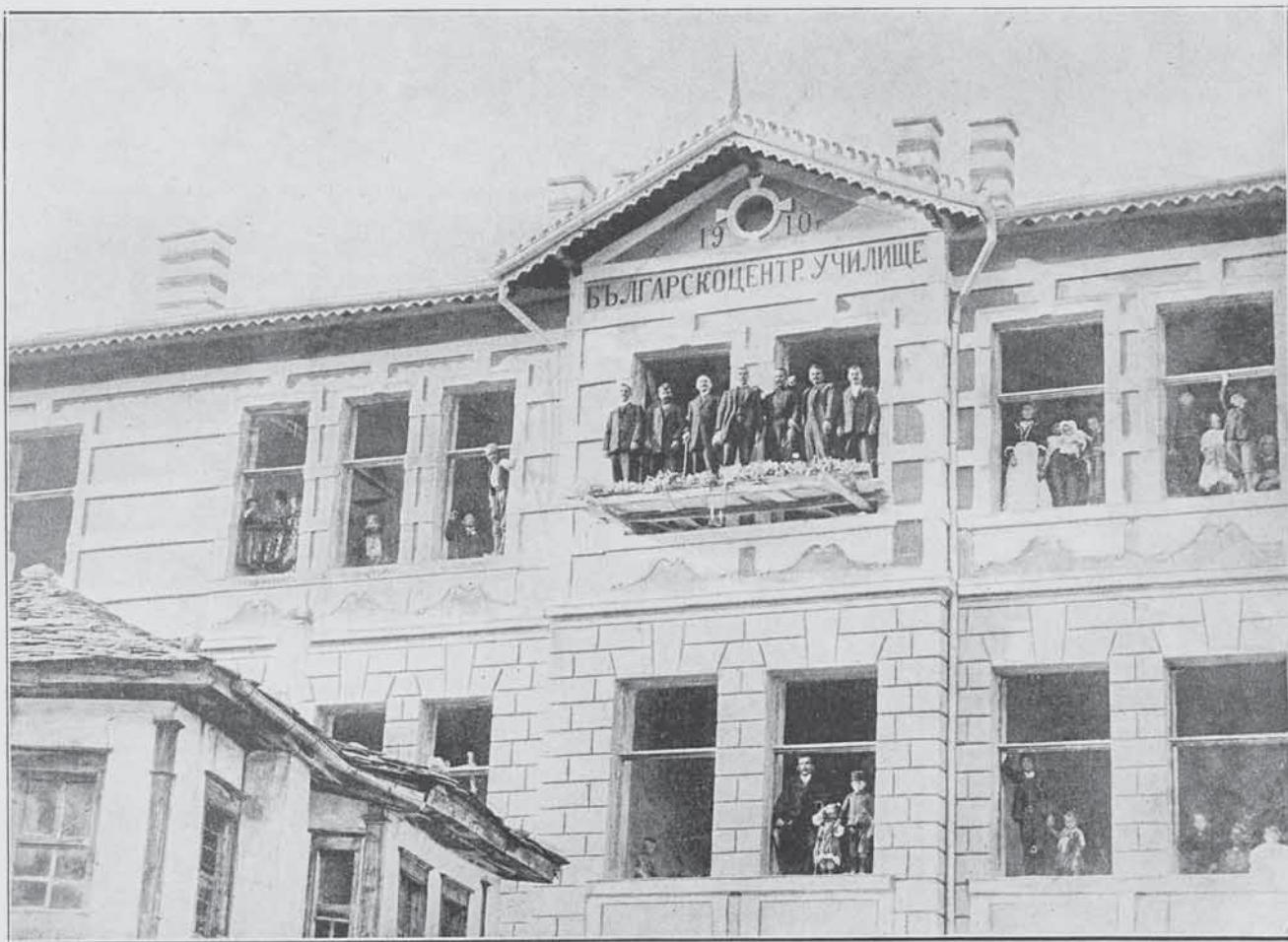
Единъ отъ най-тероризирани градъ района на Организацията бѣше Сѣрскиятъ окръгъ. Градъ Сѣръ, населенъ главно отъ компактна гръцка маса, бѣше втора „Атина“, която имаше пълна свобода предъ правителството. Това ренегатско гръцко гнѣздо, създадено нѣкога изключително отъ погърчени цинци, забогатяло за смѣтка на българската околнна маса, бѣ страшно фанатично настроено противъ „дебелоглавите“ българи,

които можеха единъ денъ да компрометиратъ привилегированото му спекулантско положение. Духовенството, начело съ владиците, ржководѣха терора надъ българитѣ, които, бидейки малочислени тукъ, падаха убити по улицитѣ по срѣдъ бѣль денъ; убийцитѣ се разхождаха свободно. Турската полиция нѣкакъ си бѣ прехвърлила частъ отъ своите функции върху „Атина“ въ Сѣръ. Присѫствието на „реформаторите“ (въ Сѣръ бѣ френскиятъ сек-

Едно отъ езерата на Пиринъ-планина.

рости. Срѣбската и гръцка пропаганди, поддържани отъ респективните си правителства, както и отъ гръцкото висше духовенство, добиха по-голѣма свобода на действие срещу българитѣ. Всѣки интелигентенъ българинъ бѣше подъ близкото наблюдение на полицейските и военни власти. Движенietо на легалните хора на В. М. Р. О. бѣше твърде затруднено. Работата на нелегалните сѫщо бѣ тежка. Мнозина отъ членовете на Организацията

Нѣкогашното цвѣтущо българско училище въ гр. Крушево

торъ на полковникъ Веранъ) никакъ не измѣняха положението.

При такова стѣснително положение най-мжчната за Организацията работа е била свикването на организационни конгреси, особено на окрѫжнитѣ. А свикването на общия конгресъ бѣше почти невъзможно.

По устава на В. М. Р. О. въ всички конгреси участвуваха тайно и легални дейци на Организацията, а тѣ именно бѣха винаги подъ зоркото око на властъта. За делегатитѣ на нѣкогашнитѣ бунтовнически конгреси или сбирки нѣмаше нито смѣтка, нито голѣма охота, а имаше само единъ тежъкъ дѣлъгъ, съпроводенъ съ най-голѣми рискове. А не се ли рискуваше частниятъ животъ, рискуваше се борбата на В. М. Р. О. да завие въ отстѣпле-
ние предъ коалиралитѣ се вече противници: Хилми-
паша, срѣбската въоружена пропагадна, грѣцката
такава, плюсъ рускитѣ консули.

Като личенъ наблюдателъ, нека опиша единъ конгресъ на В. М. Р. О. и то въ най-краткъ видъ, който ще ни даде представа на тежката епоха, за която е дума.

Окрѫжниятъ конгресъ на Сѣрския революционенъ окрѫгъ за 1906 година бѣ опредѣленъ да стане презъ първата половина на месецъ августъ въ с. Ловча, находяще се въ южнитѣ подножия на Пиринъ планина.

Предъ видъ на силния полицейски надзоръ върху интелигентнитѣ българи и особено презъ лѣтното време, на делегатитѣ бѣ внушено да пра-

вятъ най-далечни и криволинейни маршрути, докато стигнатъ опредѣленото място, за да се избѣгне или заблуди всѣко око на властъта. И най-малкото подозрение върху предполагаемия делегатъ осуетяваше конгреса, или пѣкъ носѣше катастрофални афери. По отношение на такива евентуалности Яне Сандански имаше голѣма практика и далечна предвидливостъ, заради което препоръчваше, или налагаше строги мѣрки.

Бѣхъ избранъ за делегатъ на Сѣрската революционна околия въ предстоящия окрѫженъ конгресъ.

Имайки предъ видъ горепоменатитѣ предохранителни съображенія, азъ трѣгнахъ най-рано за конгреса — тридесетъ дена преди датата му. Мѣстото му — с. Ловча, е около 12 часа отъ Сѣръ, но азъ трѣгнахъ презъ Демиръ-Хисаръ—Мелникъ—Горна-Джумая—Банско—Неврокопъ—Ловча, сиречь шестдневенъ маршрутъ безъ спиране, съ конь. Първия денъ пристигнахъ въ Демиръ-Хисаръ благополучно. Архиерейскиятъ намѣстникъ, отецъ Шумановъ, веднага ме заведе да направимъ вежливата визита на каймакама, която той даже обеща да ни върне. Поради това внимание къмъ настъ, на втория денъ азъ решихъ да продължа още по-довѣрително и се присъединихъ къмъ пощата, която се конвоираше отъ двама суварии.

Въ Мелникъ не можахъ да издѣржа тактиката и, щомъ слѣзохъ, отправихъ се на квартира у моите нѣкогашни съученици по гимназия, Илия Балтевъ и Т. Антовъ, които сѫщо бѣха делегати за кон-

Четата на Битолския войвода Пешо Радевъ — Пашата.

греса, но които щъха да тръгнатъ по-късно и то направо презъ Пирина. Въроятно това усъмни полицията, затова на сутринта бѣхъ повиканъ при каймакама, разпитанъ и арестуванъ. Благодарение застъпничеството на Архиерейския намѣстникъ, отецъ Гайгуровъ, дадоха ми свобода да продължа пътя си съ пощата за Горна-Джумая, родното ми място, като ми дадоха да повѣрвамъ, че имали телеграма отъ Сѣрския мутесарифъ да ме проследатъ.

Въ Горна-Джумая престояхъ повече време, като дружехъ само съ проонсириани и прокажени „върховисти“, каквито нѣмаше тамъ, кѫдето е целта на отиването ми.

Къмъ края на м. юлий тръгнахъ за с. Банско, като се измѣкнахъ почти невидимо съ единъ кирдакия. Увѣренъ бѣхъ вече, че следенето подире ми е спрѣло.

Надвечеръ, на сумрака, влѣзохъ въ Банско, кѫдето намѣрихъ за добре да прекарамъ два дена скритъ, защото селото току-що било деблокирано отъ аскера, който отъ три дена напредъ, поради нѣкаква случка, било обсадено.

На третия денъ сутринта рано пакъ тайно се измѣкнахъ отъ Банските калета и презъ с. Добри-нѣща спаднахъ въ рѣка Мѣста, по която тогава имаше само конска пътека. Къмъ изхода на дервента (дефилето) срещнахъ около една рота аскеръ. По обикновено, щомъ се срещнахме съ командира, спрѣхме се и около „селямитѣ“, които си размѣнихме, той ме доста много разпитва, отгде идвамъ, накѫде отивамъ, защо отивамъ и проче.

Повидимому отговоритъ ми бѣха задоволителни, поради което и азъ отъ своя страна добихъ куражъ и го запитахъ, отгде иде и накѫде отива. Отговори ми, че отива за Разлога, а иде отъ Драмско. Прибавихъ: що има, що нѣма надолу? — Е, гюзеликъ, аркадашларимъзъ бомбаларь атиорларь” (Е, всичко добре, само аркадашитъ ни бомби хвърлятъ). Наистина, въ едно кафене въ Драма била хвърлена бомба и това нѣщо силно ме безпокоеше, защото можеше да предизвика известни мѣрки отъ властта въ онѣзи краища и нашата работа би се застрашила.

Влѣзохъ благополучно въ Неврокопъ, кѫдето предлогътъ на отиването ми бѣше нѣкаква работа при владиката — дѣдо Илариона, у когото даже единъ пътъ обѣдавахъ, като лично познатъ. На личната ми карта (нуфузъ-тезкереси) и сега личи щемпельть на Околийското управление въ Неврокопъ съ дата 6-ти августъ 1906 год., което показва, че съмъ се явилъ на визита и легитимиране при каймакама. Тукъ намѣрихъ и Илия Балтевъ, който си бѣ дошълъ отъ Мелникъ дома.

Чакайки последнитѣ наредждания въ Неврокопъ, следъ четири дена (не помня точно, но приблизително, около 10-ти августъ) получихме известие за датата и мястото на конгреса. На другия денъ твърде осторожно излѣзохме отъ града и се упътихме за с. Ловча. Надвечеръ така сѫщо незабележано въ мургата влѣзохме въ селото.

Настаниха ни на квартира и на следния денъ презъ нѣколко капиджици (вратички) се озовахме

въ една обширна кѫща, кѫдето щѣше да заседава конгресът. Презъ цѣля денъ, все по невидими канали и вратички, кѫщата приемаше по единично или на групички разнитѣ делегати, легални и нелегални — четници и войводи, познати и непознати. Между нелегалнитѣ бѣха: Михаилъ Даевъ, Стойо Хаджиевъ, Пѣто Радевъ, Георги Скрижовски, Георги Занковъ, Георги Запряновъ, Чудомиръ Кантарджиевъ, Петъръ Милевъ, Таската Сѣрски, Мицо Врански и други. Гледката бѣше интересна и твърде симпатична. Отъ страха, който ме придръжаваше презъ всичкото време на маршрута, не остана ни помень — по всички къщета на стаятѣ стърчеха манихери и чанти...

За сигурността на конгреса бѣха взети всички мѣрки: около селото бѣха поставени секретни постове отъ селската милиция; изходнитѣ пѫтища се наблюдаваха да не би да се промъкне чуждо, непознато лице. Всѣко произшествие, което би провокирало нахлуване на потера или жандари, бѣ предварено. Най-голѣма тишина се пазѣше.

И за делегатитѣ, и за селото конгресът бѣше мѣжителенъ. Затова веднага се откри и веднага почна дневния си редъ. На втория денъ пристигна и Яне Сандански, комуто временниниятъ председателъ отстъпи мѣстото. А

на четвъртия денъ се вести и Пере Тошевъ, не като делегатъ, а случайно — пѫтувалъ по нѣкаква ревизия.

Най-разнообразни въпроси пълниха дневния редъ на конгреса:

Организационни — разширение на революционната мрежа къмъ югъ въ Драмско, Сѣрско и Баракли-Джумайско, кѫдето грѣцката пропаганда отчаяно се съпротивляваше и аферитѣ бѣха почти всѣкидневни;

Политически — отношение къмъ „реформитѣ“ на Хилми-паша и иностранцитѣ, които нѣмаха намѣрение да ги прилагатъ споредъ нашите разбирания;

Социални и економически — чифлигаритѣ и отнемане земята отъ беговетѣ. Бойкотъ на гърци и другитѣ спекуланти. Парализиране на държавнитѣ сѫдилища;

Хигиенически — чистота, водоснабдяване, особено въ планинскитѣ села, кѫдето населението, въ противовѣсть на полското, е много нечистоплътно;

Училищни — училищни сгради, персоналъ, библиотеки и проче.

Третирането на повечето отъ тия принципиални въпроси бѣше много трудно, защото компетентността по тѣхъ почти липсваше между делегатитѣ. Преобладающата личност въ конгреса бѣше най-слаба въ това отношение, обстоятелство, което обяснява податливостта на Яне Сандански предъ разни влияния. Самъ националистъ, Яне Сандански бѣше обиколенъ отъ разни лѣвомислящи, които искаха да насаждатъ разни идеи на чужда и безплодна почва. — „Добре, но населението

ще помисли, че сме безбожници и ще пиша на мрази“ — възразяваше Яне на нѣкакво модерно мѣроприятие на новопостъпили въ Организацията изключени ученици отъ България. Неговиятъ националенъ инстинктъ винаги бѣше въ борба съ чести внушения, ту на нѣкой професоръ отъ тогавшното Висше училище въ София, ту на нѣкой дилетантъ-поетъ, ту на нѣкой софийски партизанинъ, или пъкъ на нѣкой революционеръ „шмекъ“. Яне Сандански бѣше честа жертва на своя екзалтиранъ антуражъ. Въ нашия конгресъ нищо

Градъ Банско съ Пиринъ-планина.

не се знаеше тогава за нѣкакви младотурци, които само следъ две години щѣха да правятъ Хуриетъ и който щѣше да обѣрне всичко съ главата надолу. Въ 1908 год. Яне Сандански най-скоро и най-безусловно се присъедини къмъ младотурцитѣ, но покъсно ги напусна, защото узна, че тѣ бѣха решили да го унищожатъ: на 1911 год., въ Мелникъ, на сватбата на пайтара (ветеринаренъ лѣкаръ), бѣ поканенъ, между другитѣ, и Яне. Когато покушението случайно бѣ открито и съобщено нему, той скока, хваща каймакама и настоятелно поискава да го придружи той до дома му. Турцитѣ, сконфузени отъ несполучливия и разкритъ атентатъ, придружиха го до квартирата му. Следъ тая случка той вече се криеше отъ младотурцитѣ, докато най-после забѣгна окончателно въ горитѣ, дето дочака войната на 1912 г. и тръгна съ българската армия къмъ Солунъ...

Най-интересната и симпатична фигура въ конгреса бѣше Михаилъ Даевъ — Драмскиятъ оклийски войвода. У него вѣше нѣщо рицарско. Обикновено той или пѣше, или се вълнуваше, но малко се интересуваше отъ „важнитѣ“ въпроси на дневния редъ. По едно време той внезапно взе думата и поискава да бѫде разгледанъ нѣкакъвъ неговъ въпросъ въ свръзка съ нѣкаква неизпълнена негова мисия въ София. Отказа му се. Но въ друго едно заседание той пакъ взе думата и въпрѣки нежеланието на бюрото, той категорически заяви, че желае да бѫде сѫденъ отъ конгреса. Конгресътъ реши само да изслуша обясненията на Даева, безъ да го сѫди.

По онова време азъ бѣхъ още скорошенъ

членъ на Организацията. Въ България не бѣхъ живѣлъ и вѣчнитѣ ежби между върховетѣ на Организацията, както и тлѣтворното влияние, което София е указвала върху тѣхъ, не ми бѣха известни. Не знаехъ, проче, и престъплението на Даева. Той го изложи:

По силата на нѣкакво решение на „сѣрчани“, обособени вече като група въ В. М. Р. О., на Даева е било възложено презъ 1905 год. да убие Борисъ Сарафовъ. За тая цель той тръгналь за България. Времето било зимно. Много страдаль

не ми бѣха известни разпрѣтѣ между организациянитѣ хора. Противъ Сарафова слушахъ често повици, но пѣкъ и лично бѣхъ видѣлъ, какъ една грамадна тѣла презъ синѣжната есенъ на 1903 г. на рѣче го отнесе отъ гарата до дома му, минавайки презъ задръстенитѣ отъ навалицата улици.

Следъ шестдневни заседания, въпрѣки голѣмия интересъ, азъ помолихъ конгреса да ме освободи да си замина, защото опасността да бѫде проследенъ пѣтъ ми отъ полицията бѣше голѣма, а пѣкъ въ случай на едно евентуално разследване отъ полицейскитѣ власти въ Сѣръ, не бихъ могълъ да обясня мѣстонахождението ми следъ Неврокопъ, нѣщо което се случи, не съ мене, но съ двама други делегати, които следъ конгреса бѣха заловени и лежаха три месеци въ затвора. Разреши ми се и азъ си заминахъ за Сѣръ, като по пѣтъ нощувахъ въ с. Кара-кѣй.

Следъ два-три дена конгрестъ привѣршилъ работата и делегатитѣ се разтишли. Следъ нѣколко дена другиятъ делегатъ, Димитъръ Трендафиловъ, отъ с. Горно-Броди ми донесе съобщение, че двамата сме избрани за членове на новия окрѫженъ комитетъ съ председателъ Яне Сандански. Перспективата, обаче, на нашата предстояща дейност не бѣ свѣтла: презъ цѣлата 1907 год. положението продължаваше да е тежко, „аферитѣ“ зачестиха и предател-

Вършитба въ Мориновско

по пѣтъ и въ София пристигналь съ едно лошо настроение, едно поради физическитѣ страдания отъ Драмско до София и друго, че ще трѣбва да пролива братска кръвь. „Не повѣрявайки мисията си никому — обясняваше Даевъ — азъ отивахъ нѣколко пѣти при Сарафова да го убивамъ, но той единственъ въ София ме посрѣщаше братски и сърдцето не ми даваше никаквъ куражъ да посегна. Излизахъ си, мислѣхъ по нѣколко дена, пакъ се отправяхъ при него, но щомъ се срѣщаха погледитѣ ни, ржката ми нѣкакъ увисваше и азъ се раздѣляхъ приятелски, за да мисля пакъ. Следъ нѣколократно повторяне на опита, азъ се отчаяхъ, отказахъ се отъ задачата и решихъ да се върна въ окрѫга и да се предамъ на организационния сѫдъ. Нѣколко пѣти искахъ отъ окрѫжния комитетъ да ме сѫди, но нищо не ми се отговаряше. За неизпълнение на задачата съвѣтъта ми не ме оставяше на мира и затова сега предлагамъ моя грѣхъ на конгреса. Моля престъплението да бѫде разгледано и ако заслужавамъ смѣрть, задето не можахъ да убия единъ революционеръ, искамъ само едно: да ми дадатъ револверъ само съ единъ патронъ, за да пусна самъ куршума въ челото си“.

Тая изповѣдъ на храбрия Драмски войвода направи дѣлъко впечатление на делегатитѣ и, споредъ предварителното решение на конгреса, на въпроса на Даева се тури само точка.

Най-изненаданъ мислѣхъ да съмъ азъ, защото

ствата не преставаха да се нижкатъ.

Презъ есенъта на 1907 г. Тодоръ Паница уби Сарафова и Гарванова въ София. Дали това бѣше изпълнение на старото решение на Сѣрската „группа“, или после сѫщата група е земала ново, не можахъ да разбера. Убийството на Сарафова и Гарванова туряше начало на взаимно изтрѣбление и разцепление. Това разцепление въ В. М. Р. О., следъ акцията на Паница, донесе най-голѣмата пакость на дѣлото, защото следната 1908 година, въ своя Хуриетъ, младотурцитѣ решиха да се възползватъ отъ него, подклаждаха го и, споредъ мене, това донесе катастрофата въ Македония и за насъ, и за тѣхъ. Младотурцитѣ, вмѣсто да тръгнатъ къмъ едно искрено сближение съ преобладающая български елементъ въ Македония, като му дадать известни задоволителни права, тѣ прибѣгнаха до неговото разцепление, като средство за „отоманизиране“. Последва реакцията у българитѣ, обезрѣжването и оттамъ — балканската война.

Иванъ Лешковъ.

„Като се говори за самостоятелна политика, не трѣбва да се сфаща въ смисъль, че Вѫтрешната организация се занимава съ нѣкаква голѣма и дѣлбока политика, защото и по сила и по духъ — като революционна съ ясна хуманна цель — това не е нѣйна работа. Па и хитринитѣ на дипломацията сѫ тънки и неуловими, та въ края на краицата пакъ Организацията може да бѫде изниграна. Въ това отношение, бихъ казалъ, нѣйната политика трѣбва да бѫде да нѣма политика — въ макиавеловска смисъль“.

Хр. Матовъ.

БЕЗИМЕНО АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО „СЪЕДИНЕННИТЪ ТЮТЮНЕВИ ФАБРИКИ“
— КАРТЕЛЬ —

Централно Управление:

София, ул. Александъръ 1-и, № 1.

Придворни доставчици на Негово Величество Царя

ФАБРИКИ ВЪ:

Пловдивъ, Русе, Варна, Шуменъ, София, Сливенъ и Бургазъ.

СКЛАДОВЕ ВЪ:

София, Хасково, Дупница, Кърджали, Плѣвенъ, Търново,
Банско, Ямболъ и Видинъ.

Фабрикация на папироси за мѣстна консумация

**Експортъ на тютюни на листа и тютюневи издѣлия
папироси и рѣзанъ тютюнъ.**